

Cesc Martínez

Traça un perímetre



EDITORIAL ANAGRAMA
BARCELONA

Il·lustració: © Cesc Martínez

Primera edició: novembre 2019

Disseny de la col·lecció: Ggómez i Estudio A

© Cesc Martínez, 2019

© EDITORIAL ANAGRAMA, SA, 2019

Pedró de la Creu, 58
08034 Barcelona

ISBN: 978-84-339-1577-1

Dipòsit legal: B. 22948-2019

Printed in Spain

Black Print CPI Ibèrica, SL
Torre Bovera, 19-25
08740 Sant Andreu de la Barca

Primer moviment
Traça un perímetre

*¿A dónde iremos
donde la muerte no existe?*

NEZAHUALCÓYOTL

Amb fúria d'animal, la que anomenaven Pagesa, un dia entre setmana, cap al migdia, va bramular per darrer cop. Corria amb una ferida al cor. Tres llobes l'empaitaven mortes de fam: pobresa, desesperació i bogeria. Volia atrapar la furgoneta de policia que s'emportava els seus tres darrers fills. Per un moment, tot just començar la cursa, va abastar el vehicle, va esgarrapar la carcassa amb les ungles, li va clavar un parell de cops, però al capdavant allò era més ràpid i va fugir carrers endins, i ella es va quedar sola, esperant les queixalades de les tres llobes. L'udol va trencar tots els vidres. Una nota llarga, estripada, de por i ràbia. A les cases, a aquella hora, en aquell lloc i en aquells anys, només hi havia algunes dones preparant el dinar, alguns avis i àvies, si és que hi havia algú. Es van esmicolar les finestres, els aparadors de la carnisseria, del forn de pa, de la pastisseria, del primer i únic supermercat del barri, els gots i les ampolles del bar on es reunien els aturats de més baixa estofa, els vidres dels cotxes aparcats. La Pagesa va udolar un minut i mig, batent-se amb els braços enlaire, defensant-se de les tres llobes que se li tiraven al damunt i li arrencaven la carn a queixalades, donant cops de cap, regirant-se amb

una agressivitat inútil, amb els ulls desorbitats. Finalment va caure a terra. El volum excessiu del seu cos va quedar estirat de panxa enlaire, amb els braços oberts. Mirava cap al cel. Ja no tenia els ulls colèrics i espantats de feia un moment, ara li baixava una torrentada de llàgrimes. Estava exhausta. De cop i volta era evident que s'havia acomplert el seu destí de presa i que no valia la pena oposar-s'hi. Finalment l'havien caçat i la devoraven.

Els dos funcionaris judicials que havien acompanyat els policies van acostar-se a la dona. Ella respirava, mirava més amunt dels caps dels dos homes, no els veia. Van fer un gest de llàstima, potser en aquell instant se sentien compungits de debò, però no van trigar a girar-se cap al lloc on havien deixat el cotxe. No els agradaven les escenes violentes, a ningú no li agraden. Els serveis socials s'ocuparien dels fills, també s'ocuparien de la Pagesa. Potser, amb el temps, podrien tornar a estar junts. Van deixar-li la notificació judicial al costat. A terra. Es van mirar com dient-se que ja havien fet el que els tocava. I se'n van anar sense afegir res més. Van espolsar els vidres dels seients del cotxe amb compte –el més baixet dels dos es queixava: «Me càgon déu»–, van pujar, i el més alt va posar el motor en marxa. Van avançar pels carrers trepitjant vidres.

La que anomenaven Pagesa havia tingut una vida gossa, gossa. De gossa solitària, amb paparres. Havia estat embarassada potser una dotzena de vegades i havia parit set fills. Els dos primers havien estat, també, sota custòdia dels serveis socials. Més tard, el pare, casat amb una altra dona, se'ls va endur a un poble del sud, a un altre paisatge, massa lluny per tornar-los a veure. La distància, amb sort, els hauria permès descobrir nous camins. El tercer, quan va ser major d'edat, després d'una adolescència violenta, se'n va anar, va muntar una empresa de seguretat i pràcticament

va abandonar-la. Li ingressava diners en un compte corrent, però no l'anava a veure mai, ni una trucada de telèfon, res. En realitat, era millor així: havia crescut com son pare, igual d'agressiu que ell. Quan el pare havia desaparegut un dia sense donar explicacions ni acomiadar-se, el tercer fill tenia nou anys i de mica en mica va anar agafant el paper d'aquell home dins de casa. Un gall de galliner. Maltractava el germà més petit, i amb el temps la maltractaria a ella i els altres fills que tindria. El quart, fill del mateix pare que el tercer, era un bala perduda. Havia sigut la nineta dels ulls de la Pagesa, ella no hauria volgut separar-se'n mai, però la veritat és que només feien que barallar-se. Amb catorze anys pràcticament ja no el tenia mai al seu costat. De tant en tant el veia, però no podia dir que això fos una companyia, ni un consol. Anava a demanar-li diners, o els hi robava; si es veien pel carrer, la reconeixia? Aparentment, no. Finalment, els tres petits, que tenien set, quatre i tres anys quan se'ls va endur la policia per portar-los a un centre de custòdia, eren fills del seu últim home, una bèstia calba, de barba espessíssima, que també, un dia, va fotre el camp tal com temps enrere havia aparegut.

Ningú no havia sabut mai ben bé com la Pagesa es guanyava la vida. Venia fruita al mercat setmanal, però d'on treia aquella fruita qui ho sap. De camps, no en tenia. Si de cas, un hort prop de la barraca on vivia, vora el riu, un tros lluny de les últimes cases de la ciutat. Un hort escàs i mal cuidat. Paupèrrim. Amb el que conreava en aquell pam de terra no hauria pogut abastir la seva parada setmanal. Es deia que el divendres venia les fruites i verdures que havia recollit els altres dies de la setmana; voltava per par-ròquies, passava a demanar per les cases, furgava a les deixalles dels mercats estables de la ciutat. Podia ser. Hi havia rumors àcids que, pel fet de ser una dona, burxaven en la

seva sexualitat, asseguraven que es prostituïa, però al mateix temps aquells que escampaven aquest rumor descriuien els que anaven amb ella com si fossin monstres inhumans, i asseguraven que no hi havia ningú que pogués tenir el fetge d'anar-se'n al llit, o darrere les canyes, al costat del riu, o al seient de darrere d'un cotxe, amb aquella.

Els serveis socials també van acabar considerant-la pura devastació.

Ara el cos vençut de la dona penjava feixugament cap als costats. Els pits s'havien esllavissat cap a les aixelles, formaven uns relleus bonyeguts sota la roba. Tota la superfície que li cobria el vestit vell, una espècie de bata, semblava un prat arrasat per una pluja àcida. Tenia un color inconcret, una textura fràgil de fibres recremades. Els botons, que originalment devien estar folrats de la mateixa roba, semblaven rocs coberts de molsa seca formant una línia de punts que assenyalés una antiga frontera. A banda i banda, dos països hostils: aquí el desig, allà la raó pràctica. Dos imperis que es devien haver anorreat mútuament molts anys enrere. El paisatge d'aquell cos estès sobre una catifa de vidres trencats era una muntanya pelada, castigada per un vent inclement, modelada pels talls i esvorancs de les trinxeres d'una guerra oblidada feia temps, un terreny erosionat sobre l'abocador de les batalles, pelat, abandonat.

De sota la faldilla, en sortien les cames, inflades, com dos troncs. Els pèls esparsos entre les varius acariciaven el terra, s'hi infiltraven. Als braços els passava el mateix, al dors de les mans, al cap. Els pèls, els cabells, van penetrar en el fang sec del carrer sense asfaltar, van arrelar-hi. I així, de mica en mica, la humitat del subsol li va entrar dins del cos, va irrigar-lo, va conquerir-lo. Es va alimentar de nous corrents, de noves sals i nous impulsos. I com que la Pageda s'havia quedat mirant al cel, va començar a créixer

com ho fan les plantes, obrint-se pas cap al buit, a mesura que clavava les arrels cada cop més endins de terra.

L'arbre va despuntar en poc temps al fons del carrer, al límit de la part construïda del barri i la part projectada. Era a la ratlla on s'acabaven les cases, on la gent només anava per girar i tornar enrere, a pocs metres de les últimes portes, però també a l'inici del que havia de ser un nou eixample de la ciutat. Passat l'arbre, s'estenia un terreny pla, preparat per construir-hi nous blocs, noves promocions d'habitatges, aleshores encara inconcretos. Per entrar al carrer, per anar a aparcar darrere les cases, els cotxes havien de fer la volta a l'arbre, i molts anys després, quan l'ajuntament es va ocupar d'asfaltar i condicionar aquella part de la ciutat, el van encerclar amb una rotonda. Van delimitar els futurs carrers amb els graons de les voreres, hi van fer el ramal corresponent del clavegueram, hi van posar embornals i van embastar la part ideada del barri amb fanals que, de nit, il·luminaven l'espai franc de les boires.

Des de l'udol que havia esmicolat els vidres del barri, des que la Pagesa havia quedat immòbil com una llavor a la vora de les cases i li havien crescut branques, fulles i una capçada monumental, l'arbre havia estat respectat. No és que despertés sentiments místics; la gent, allà, era més aviat descreguda, se'n fotien dels misteris espirituals de la vida perquè estaven avesats, més aviat, a intentar resoldre qüestions més prosaiques, més burocràtiques. Però sí que es va convertir en una mena de tòtem pel qual els habitants de la zona sentien respecte. No veneració, sinó respecte. Com un senyal de terme, el punt on comença i s'acaba el territori d'una tribu, el que separa la zona de les cabanes de l'àrea ritual dels seus dominis. Els indígenes no van trigar a fer-hi inscripcions que els identificaven: cors gravats a punta de navalla, promeses d'amor amb data de registre, fidelitats

eternes encriptades en inicials quadrades, esvàstiques i creus celtes apunyalades i contestades, «Fora nazis», «Fatxes no», que al seu torn també eren esgrafiades i recontestades amb amenaces. En poc temps, la dona arbre s'havia convertit en el monument que testimoniava els amors i els odis de la gent, una mena de narració concentrada i patètica dels xocs de pelacanyes còsmics, l'escriptura reconsagrada que explicava orgullosament un bocí de la nostra història col·lectiva.

Era un llorer, l'arbre, per a més inri.

El territori estava migpartit. Part de dins del límit de la ciutat, ençà del llorer, hi havia els edificis, habitatges de protecció oficial de sis o set plantes pensats en clau utilitària i sense cap talent estètic, un entramat de carrers d'un sol sentit de circulació i cotxes aparcats, i voreres amples tot just perquè hi poguessin caminar dues persones sense tocar-se. Els contorns d'aquell mapa estaven traçats per una avinguda que connectava amb la carretera nacional passant vora les fàbriques i la llera d'un vell torrent; la plaça del Treball, amb una escultura abstracta que potser representava una màquina però que els veïns anomenaven «la Ferralla», i que ho era, de fet, perquè ningú no s'havia ocupat de mantenir-la en bon estat des que l'havia plantat allà el primer consistori socialista (la plaça, l'havien inaugurat l'alcalde i alguns regidors en mànigues de camisa, col·locant la primera pedra amb la pala a la mà); una església moderna d'estil pretesament avantguardista; l'antiga nau de la fàbrica de fils i cordills, de totxo vermellós, modernista sense excessos, que després va acabar sent el centre cívic; finalment, l'escola pública i els primers edificis d'un altre barri semblant al nostre. A l'altra banda del llorer hi havia terrenys buits, el forat on estava previst continuar la construc-

ció d'habitatge social però que, durant molts anys, només va ser un gran solar amb una quadrícula traçada a terra.

Aquest esbós de barri nou, la gent se l'havia fet seu. En part. Vora la mola de la vella fàbrica, algú hi havia plantat horts. A tocar de les cases, molts hi aparcaven el cotxe. Passats els cotxes, hi havia un camp de futbol. S'hi havien construït irregularment la caseta dels vestidors, les taquilles, un bar que només obria quan hi havia partit, també sense llicència. Al costat, unes graelles per fer la carn, en dates assenyalades, després de jugar. S'havien instal·lat unes reixes metàl·liques darrere de les porteries. El públic aprofitava un petit desnivell que hi havia en un dels laterals del camp per mirar el partit des d'allà.

Després, no hi havia res més. Uns centenars de metres més lluny es veia el ramal de carretera que enllaçava amb l'avinguda a una banda, l'esquena d'uns edificis a l'altra i un horitzó indefinit al mig. Indefinit perquè no formava una línia coherent a la distància del nostre abast: quatre pins sense esperit a l'esquerra; la ratlla de la carretera, resseguida pel que havia estat una via fèrria per al transport de mercaderies; al fons, el que semblaven camps de conreu no gaire ben explotats i, a la dreta del descampat, en un racó, els murs d'una edificació mig enrunada. En dèiem «el castell».

El castell era una estructura de pedra rectangular, alta com una petita torre, sense cap finestra. Les parets laterals eren la meitat de llargues que les diguem-ne frontal i posterior. A una banda hi havia unes obertures quadrades, alineades aproximadament a un metre de terra. En total, cinc. No arribaven a ser finestres. Es tancaven amb una mena de tapes de ferro rovellat, algunes les havien arrencat, les que quedaven estaven molt fetes malbé, no es podien obrir ni tancar. Si espiares per aquells forats, t'adonaves que a dins no hi havia res: al capdamunt, cap sostre

coronava la carcassa de pedra; a baix, hi havia un munt de terra arrodonit, com de cendra compactada, d'un color lleig, cadavèric, que tirava enrere. Hi creixien plantes bàrbars, petites, feréstegues, com si uns avantpassats imaginaris haguessin enterrat un gegant en aquell lloc, li haguessin deixat descoberta la closca i li continuessin creixent els cabells. L'edificació podia haver estat una mena de temple d'un culte a divinitats fora de circulació. Un lloc de romiatge, un oracle. Però més probablement eren restes d'alguna activitat industrial esgotada, deixada estar.

A la paret estreta que mirava cap al centre del desolat, hi havia una portella de ferro, també rovellada, d'un metre i mig d'alt, a una certa altura de terra, igual que les obertures de la cara ampla. No estava tancada del tot, deixava una esclatxa de dos dits per on, sovint, es veia entrar i sortir alguna sargantana. A la banda del darrere del castell hi havia un tros de terra plana. No gaire lluny hi passava un ramal de la via del tren; entremig, uns fonaments de formigó d'on sobresortien peces metàl·liques del que podia haver estat una grua. Cap a la dreta el terreny feia un clot, i allà la gent hi abocava tota mena de deixalles: sofàs, rentadores, televisors, matalassos, neveres, neumàtics, llaunes d'oli de motor, vàters, l'esquelet d'una moto, pots de pintura, altaveus de cotxe, sabates, revistes porno mig desintegrades, rajoles arrencades d'una cuina vella.

Ningú no havia dit mai que tot allò no fos segur. Estava ple de porqueria, sí, i per tant per què hi havíem d'anar, però ho fèiem. De l'esplanada estant, veient el cul de la ciutat i un espai obert, difuminat per la calitja, les boires, la pols o la llum grisa segons el temps, teníem la sensació que el món conegut estava en desús i que nosaltres teníem la possibilitat de reconquerir-lo. Més que una sensació, era una intuïció, gairebé una certesa, i l'esca dels nostres actes.

I també el principi de responsabilitat dels danys que poguéssim provocar.

Va ser allà, al castell, on vam passar hores xerrant i enfotent-nos del Jaume Ramon, àlies el Samarcanda. Aquest sobrenom li vam posar nosaltres. Estava com un llum, volia enderrocar tot el barri amb un mall per fer-hi un jardí, «com a Samarcanda», repetia, dement. «Tothom té dret a tenir un jardí. Tothom a fora!» Era un individu simpàtic i de vegades semblava que algunes de les bajanades que deia tinguessin una ombra de sentit, com ara «collons, si és tan fàcil moure el món amb una palanca, com deia aquell, per què no ho fem?», o bé «ajudeu-me a portar aigua, que farem una piscina» –cosa que segur que hauria fet si ens hagués vist disposats a portar-li prou aigua. També va ser allà, al castell, quan el Jaume ja no hi era i nosaltres ens burlàvem del seu llegat, que ens vam jurar que, passés el que passés, no diríem mai res d'un altre fet que poc abans havia commocionat el barri i tota la ciutat, i del qual, en certa manera, ens van considerar culpables.

No va tenir res a veure amb el Jaume. Però va coincidir amb l'època en què ell va tocar fons, quan es va mostrar més nerviós i inestable. Cridava, s'emborratxava, corria despulpat pels carrers del centre, davant de les botigues de moda, les rellotgeries, xocolateries i cafès, i dels distrets passejants de cap de setmana. En poc temps va semblar que tot es capgirés. I que ho fes amb una insòlita harmonia, com si cada petit esdeveniment fos una nota d'una peça simfònica ben orquestrada. Com si hagués deixat d'existir la possibilitat de l'atzar.

Quan la promoció d'habitatges a la part de darrere del barri, passat el llorer, havia fet bancarrota, es va encetar un